

Ana Pavlič

Frantz Fanon: Črna koža, bele maske.

Ljubljana: Studia Humanitatis, 2016.

202 strani (ISBN 978-961-6798-65-5), 20 EUR.

V čisto zadnjih vrsticah svoje knjige *Črna koža, bele maske* Frantz Fanon razkrije svojo poslednjo molitev: »O, moje telo, daj, da bom vedno človek, ki sprašuje!« (str. 202). O črncih in belcih, o (belem) izhodišču, da črncem ni človek, in o želji črnca, da postane bel(ec), v delu, ki ga predstavljamo, piše Fanon. Rdeča nit knjige je tako strnjena v misli, da je edina mogoča usoda za črnca pravzaprav bela. Se nam bralcem zdi jezik njegovega pisanja še danes tako oster, grob in surov, ker je (žalostno, še vedno) tako aktualen? Že na začetku knjige nam avtor jasno predstavi tri glavne oporne točke celotnega dela: črnska manjvrednost v nasprotju z belsko superiornostjo je dejstvo; tako kot je po drugi strani dejstvo črnski trud po dokazovanju enakovrednosti moči svojega duha; samo psihološka analiza, ki v praksi pomeni psihoanalitično interpretacijo črnkega problema (kompleksa), nas lahko pripelje do novega univerzalizma, ki bo presešel delitev črno – belo (ter omogočil razodtujitev črnca). Kratko življenje Frantza Fanona (umrl je star komaj 36 let za posledicami levkemije) je pomembno vplivalo na njegovo delo: rodil se je leta 1925 v francoski koloniji Martinique na Antilih, kasneje v Lyonu študiral psihiatrijo in medicino ter se ob prebiranju Sartra, Hegla, Freuda, Adlerja, Mannonija in drugih nenehno spraševal.

V prvih treh poglavjih knjige, naslovljenih *Črncem in jezik, Temnopolta ženska in belec* ter *Temnopolti moški in belka* se sprašuje o modernih črncih in njihovem življenju znotraj belega sveta. S svojimi spraševanji, kot so »Hočemo razumeti, zakaj Antilec tako rad govori francosko« (str. 22), nam že v prvem poglavju predstavi pomen jezika kot prevzemanja določene kulture oziroma teže neke civilizacije. V drugem in tretjem poglavju se avtor loteva vprašanja (ne)obstoja avtentične medrasne ljubezni v povezavi z občutkom manjvrednosti, ko opisuje sanje o zveličanju in magičnem *pobeljenju*, ki so bile na Martiniquu za temnopolte ženske utelešene v poroki z belim moškim (Fanon v pisanju o črnih ženskah povsem zanemari njihovo dvojno podrejeno vlogo in položaj, ki ga živijo kot ženske in kot črnke). Če podrejene črnke težijo k sprejetju v belem svetu (*afektivni eretizem*), pa – kot Fanon piše v tretjem poglavju, ko parafrazira Hegla – temnopolti moški šele v razmerju z belo žensko doživljajo priznanje. V četrtem in petem poglavju Fanon predstavi psihopatološke (preko kritične refleksije dela Octava Mannonija *Psihologija kolonizacije/ Psychologie de la colonisation*, 1950) in filozofske razloge (s pomočjo analogij s Sartrovim besedilom *Razmišljanja o židovskem vprašanju*) za obstoj črnca. V šestem poglavju se v jedro analize vpelje psihoanaliza, ki s pomočjo pojmov kolektivne katarze in kolektivnega nezavednega pomaga pri analizi in detekciji družbene konstrukcije dialektike med *belim* gospodarjem in *črnim* hlapcem, ki jo Fanon izpeljuje še v sedmem poglavju. Detekcija tega stanja omogoča prekinitve dialektike z vzajemnim posredovanjem in prepoznanjem drugega, ki omogoča vrnitev človeške dejanskosti: »Pripraviti človeka do tega, da je aktiven, pri tem pa v vseh odnosih ohrani

temeljne vrednote, ki tvorijo človeški svet. To je prva in glavna naloga človeka, ki se po tehtnem premisleku pripravi na delovanje» (str. 194).

Rasizem za svoje aktivno življenje v družbi potrebuje posebne pogoje. Obstoj teh pogojev znotraj družbeno-političnih okoliščin današnjega časa se nam kaže kot videnje aktualnosti Fanonovega pisanja in tudi kot nujnost kritičnega pogleda na to isto pisanje. Z drugimi besedami: namesto da bi nas prevzelo enostavno branje njegovega pisanja, ki bi z vlečenjem vzporednic med takratnim in današnjim življenjem ter vlogo črnega prebivalstva v družbi zgolj prispevalo k ohranjanju razmerij črno-belega sveta, se moramo vprašati: zakaj do novega humanizma, h kateremu je že toliko desetletij nazaj pozival Fanon, še ni prišlo?

Kljub temu da avtor v začetku svojega dela poudari pomembnost ekonomske situacije za izgradnjo manjvrednostnega kompleksa pri črnski populaciji, se bralcu lahko zazdi, da v nadaljevanju besedila umanjka jasnejše povezovanje med tem dvojnimi izvajanjem oblasti nad črncem – torej preko individualnega ponotranjenja zavesti o manjvrednem oziroma večvrednem posamezniku in preko širših družbenih okoliščin njegovega življenja. Morda si lahko na tem mestu dovolimo celo drzno vprašanje: ali ne bi morda postavljanje rasizma zgolj kot ene izmed tehnik vzpostavljanja gospodstev nad *drugim* prebivalstvom šele omogočilo novi humanizem, ki bi vključeval vse (podrejene) ljudi tega sveta? Ta kontekstualizacija rasizma znotraj širšega družbenega sistema hierarhiziranja, segregiranja in discipliniranja določenih delov prebivalstva bi šele omogočila, da skupaj s poskusi vzpostavitve novega humanizma analiziramo tudi obstoječi družbeno-politični sistem, v katerem se ljudem ne vlada z močjo, temveč s tiho privolitvijo vladanih. Menimo, da bi nam namreč ravno tak premislek tudi odgovoril na vprašanje, zakaj Fanonovega humanizma še ni. Poleg tega, da lahko torej izrazimo dvom glede širine avtorjevega zastavljenega osnovnega vprašanja, pa se z njim ne strinjamo niti glede ponujenih nastavkov za doseg tega novega *humanizma*. Pojasnimo: v letih, ki so minila od Fanonovega življenja in pisanja, pa vse do danes je naš družbeno-politični sistem postal še subtilnejši v tehnikah izvajanja nadoblasti. Subjektivitete, ki mu pripadajo, so od skrbi za *novi humanizem* večinoma popolnoma odtujene in zaslepljene od spektakla, ki zasenči in trivializira najpomembnejša družbena vprašanja. V takšnem okolju, v katerem – če citiramo Fanona – kot družba potrebujemo grešne kozle, agresijo pa kanaliziramo skozi kolektivno katarzo, ki je del tako igranja v otroških vrtcih kot slikanic za najmlajše, do *novega humanizma* po našem mnenju ne more priti, če sledimo Fanonovemu zapisu in napotkom, ko pravi, da v svoji zgodovini (zgodovini svoje črnske) ne sme iskati svoje usode in da zato tudi ne sme zahtevati »naknadnih rekuperacij« (str. 202). Namreč, ravno kompleksnost sistema, ki pritiče humanizmu in ki jo v delu, kjer v knjigi Fanon piše o kolektivni katarzi, opaža tudi sam, nam nalaga, da pred izgradnjo novega humanizma emancipatorične boje bojujemo ravno iz situacije, v kateri aktivno detektiramo, deklariramo in analiziramo (zgodovino) neenakosti, ki jo živimo. Šele boj, ki bo izšel iz take razpoke, bo omogočil, da o tem, kakšen naj bo novi humanizem, spregovorijo še vsi tisti, ki so doslej veljali za manj vredne oziroma nič vredne in zato v zgodovini še niso bili slišani (npr. temnopolte ženske). Naporom preiskovanja in obnavljanja samega sebe, ki jih predpisuje Fanon, moramo, če želimo

novi humanizem kdaj doseči, zato nujno dodati še napore vsakodnevnega preiskovanja in preizpraševanja družbeno-političnega reda, znotraj katerega *delujemo*. Humanizem je namreč opredeljen tudi s pogoji družbeno-političnega reda nekega časa.

V zadnjem vsebinskem sklopu svojega pisanja, ki ga Frantz Fanon naslovi *Namesto sklepa*, avtor ne predstavi zgolj temeljev za kasnejšo konkretnjšo obliko zapisa zgoraj omenjenega delovanja, ki ga popiše v svoji zadnji knjigi *V suženjstvo zakleti, Upor prekletih* (1961, slo. prevod 2010), ampak nas še enkrat sooči s širino relevantnosti njegovega dela. Kako si zamisliti in izgraditi svet, v katerem – če parafraziramo Fanona – je naša pravica, da se drug do drugega vedemo kot do ljudi, in naša dolžnost, da se prek svojih izbir ne odpovedujemo svobodi. To ni le naloga družboslovnih in humanističnih znanosti, temveč mora postati del vsakdanjega delovanja vseh nas. Takšna emancipacija se mora gotovo nasloniti na temelje čim večje vključenosti čim večjega števila ljudi. V tem je v resnici tudi največja vrednost in aktualnost Fanonovega pisanja ne le za kolonialne študije, temveč tudi za osvoboditev, za katero se bomo šele borili: boj za univerzalizem, ki ga je na prvi strani knjige napovedal z besedami »Novemu humanizmu naproti«. To je univerzalizem skupne človeške vrste, univerzalizem, v katerem ne obstaja črnc. Niti belec.